

***ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ
РИНКІВ ОЗБРОЄННЯ ЯК СКЛАДОВА ІДЕНТИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ У
СФЕРІ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА***

Гурковський В.І.

доктор наук з державного управління, перший заступник директора ВГО «Центр досліджень проблем публічного управління», професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної академії управління персоналом

Бажора О.О.

аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом

Прийняття рішень щодо розвитку військово-технічного співробітництва (ВТС) в умовах протистояння російській збройній агресії та подальшого ускладнення міжнародних відносин визначається необхідністю збереження балансу між економічною доцільністю та пріоритетністю захисту національних інтересів держави. У зв'язку з цим, національні експортери військової продукції і товарів подвійного використання змушені приділяти посилену увагу до виявлення і нейтралізації ризиків у сфері ВТС та визначення найперспективніших регіонів для зосередження власних зусиль.

Незважаючи на загальну високу динаміку розвитку світового ринку озброєння та військової техніки (ОВТ), а також збільшення обсягів торгівлі, операції з продажу ОВТ в окремих регіонах світу мають характерні тільки для них особливості щодо номенклатури і технологічного рівня продукції, й особливостей реалізації контрактів. З огляду на це, можливо стверджувати про те, що світовий ринок ОВТ складається з сукупності регіональних ринків. Аби потрапити до таких ринків, виробники військової продукції мають подолати достатньо високий “прохідний бар’єр” у вигляді жорсткої конкуренції, світогляду споживачів, їх історичних традицій та бюрократичних систем, посилення олігополізації, зростання ролі державного протекціонізму тощо.

Системні заходи з виявлення та нейтралізації ризиків, які пов’язані з діяльністю експортерів ОВТ на вже традиційному ринку, або ж з їх виходом на новий ринок, мають стати важливою складовою державної політики у сфері ВТС. В основі згаданих заходів є об’єктивна оцінка просторових меж та кількісного і якісного складу учасників регіонального ринку, до якого належать реальні та потенційні держави-партнери.

Для прийняття управлінських рішень у сфері ВТС, зокрема щодо встановлення або поглиблення відносин з представниками конкретних регіональних ринків ОВТ, необхідно визначити особливості їх формування за прикладом ринків складної технічної продукції та з урахуванням значної ролі держави у регулюванні їх діяльності. До таких особливостей ринків відносяться їх ємність, склад учасників, номенклатура продукції та законодавство у сфері ВТС.

Сучасний ринок ОВТ, як й ринок складної технічної продукції, можливо охарактеризувати базовими економічними факторами розвитку: потребами споживачів, пропозиціями виробників, ринковими принципами формування цін, конкурентною боротьбою, високою динамікою та значним фінансовим масштабом експортно-імпортних операцій. З точки зору класної та неокласичної економічних теорій до основних просторових факторів формування регіональних ринків ОВТ можливо віднести: вигідність торгівельних операцій для продавця та покупця; кореляцію між вартістю товару і тарифами вантажних перевезень; вартість та попит на однорідний товар у конкретному регіоні.

Активізація торгівельних операцій з ОВТ стимулювала розвиток міжнародного і національного законодавства з регулювання цієї галузі економіки. Політичні та безпекові критерії вибору партнерів для військово-технічного співробітництва закріплені у законодавстві провідних держав-експортерів ОВТ. Зазначені критерії обумовлюють політичну спрямованість зусиль виробників озброєння щодо розвитку партнерства та, відповідно, створюють підґрунтя для формування регіональних ринків ОВТ та військових послуг.

Значна роль держави у реалізації операцій продажу-купівлі ОВТ змушує під час дослідження регіональних ринків звернутися до неінституціональної економічної теорії. Згідно з цією теорією, втручання держави призводить до підвищення ризику та збільшення витрат на проведення експортно-імпортних операцій з озброєнням. Неінституціональному ринку притаманна управлінська та регулююча функція, а трансакційні витрати належать до найбільш очевидних властивостей інституціональної системи, яка виступає основою обмежень для обміну товарами воєнного призначення та подвійного використання.

Активна участь держави у регулюванні експортно-імпортних операцій з ОВТ засвідчила їх вихід за рамки виключно економічних відносин та посилення залежності проведення таких операцій від особливостей розвитку політичної та воєнно-стратегічної обстановки. Зазначена ситуація об'єктивно відносить торгівлю ОВТ та військово-технічне співробітництво у цілому до компетенції геоекономіки. З точки зору геоекономіки, державний протекціонізм відноситься до одного з найбільш ефективних інструментів розвитку оборонної промисловості та військово-технічного співробітництва. Виходячи з поняття "автаркії великих просторів" Ф. Ліста, ринок ОВТ представляється цілісним простором, аби потрапити до якого експортери мають подолати значні перешкоди. Крім того, розвиток або трансформація регіонального ринку ОВТ визначаються лідером – державою, яка краще за інших скористалася перевагами технічного та економічного розвитку. Останнім часом регіональні ринки перебувають під впливом як регіональних лідерів, так й провідних держав, що мають національні інтереси у тій, чи іншій частині світу.

Межі та склад учасників регіональних ринків ОВТ, а також орієнтація споживачів на тих, чи інших виробників озброєння, піддаються

змінам. Можливо передбачити, що постійне зростання рівня науко- і капіталоемності, концентрації промислового виробництва і фінансів, а також монополізації окремих галузей оборонної промисловості будуть обумовлювати у майбутньому зміни у форматі, структурі, географії регіональних ринків ОВТ.

Сьогодні держави-експортери ОВТ використовують підхід до торгівлі озброєнням, який передбачає визначення країн-союзників і партнерів та країн з недружніми режимами, що також значною мірою впливає на формування географічних меж регіональних ринків. У той же час, посилення геополітичної напруженості останнім часом призвело до активізації використання окремими державами-експортерами військово-технічного співробітництва як інструменту завоювання прихильників та збільшення кількості союзників у політичній боротьбі з опонентами.

Ефективність виявлення загроз і формування державної політики у сфері ВТС, а також прийняття рішень експортерами озброєння щодо вибору нових напрямів діяльності й використання нової номенклатури продукції визначається повнотою та якістю інформації стосовно економічних та політичних критеріїв формування/розвитку регіональних ринків ОВТ.

УДК 330.131.7+339.97]:005.44

БАГАТОНАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ, ВИКЛИКАНІ ГЛОБАЛІЗАЦІЄЮ

Д'яченко Ю.Ю.

д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки і туризму
Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля

Шкурба Є.І.

студентка групи МЕВ-19дм Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля

Сучасний світовий економічний розвиток характеризується таким явищем, як глобалізація. Воно втілено в такому феномені, як «глобальна економіка». Глобалізація є об'єктивним законом розвитку людства та людської цивілізації, як нового історичного явища.

Глобалізацію можна визначити як процес, який веде до інтернаціоналізації виробництва, об'єднання капіталу, міжнародних фінансових ринків, людей в єдину світову систему, світову спільноту. Але всі фактори, що визначають необхідність глобалізації, водночас несуть у собі певні загрози. Глобалізація загрожує появою багатонаціональних ризиків, дія яких обмежена глобальним простором і впливає на стан усіх його суб'єктів.

Широке використання інформаційно-комунікаційних технологій та науково-технічний прогрес визначають неминучість деіндустріалізації національних економік та пов'язану з цим реструктуризацію, що